UDK 811’163.42’373
821.163.42-1=81’373
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 17. IV. 2025.
Prihvaćen za tisak 3. VI. 2025.
https://doi.org/10.31724/rihjj.52.1.7

Davor Dukić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
https://orcid.org/0000-0001-6427-0622
ddukic@ffzg.unizg.hr

VRIJEDNOSNI LEKSIK MARULIĆEVE *JUDITE*

U prilogu se analizira leksički korpus Marulićeve *Judite* koji posjeduje vrijednosne konotacije. Polazi se od trodijelne podjele takva leksika: 1) elementarne vrijednosne oznake, 2) vrednote, 3) ostale vrijednosno konotirane riječi. Za svaku se skupinu nastoje uočiti neke autorske specifičnosti, a druga i treća se uspoređuju s leksikom proznoga predloška u *Vulgati*. Radom se želi pridonijeti proširenju znanja o prvome hrvatskom epu, ali i uspostavljanju metodologije za aksiološka istraživanja teksta.[1]

Istraživanja Marulićeve *Judite* u najvećoj se mjeri svode na analize njezina leksika.[2] Pionirsko mjesto teksta u povijesti hrvatskoga epskog pjesništva, njegov čakavski idiom, stara nestandardizirana grafija te komplicirana metrička struktura koja je autora silila na tvorbenu kreativnost pridonijeli su brojnim nedoumicama suvremenih proučavatelja u pogledu ispravnoga čitanja/ /razumijevanja pojedinih riječi i stihova Marulićeva epa. Istodobno kanonski je status splitskoga pisca upravo njegov hrvatski opus stavio u središte opsežnih leksikoloških istraživanja, uključujući i strojne analize. Rezultat toga intenzivnog

[1] Ovaj prilog rezultat je istraživanja koje provodim u sklopu projekta „Hrvatske stereotipne jezične slike svijeta (CROSTER)” Instituta za hrvatski jezik. Projekt financira Europska unija (NextGenerationEU).

[2] Kratak pregled starije literature i prikaz suvremenih istraživanja, utemeljenih na modernim tehnologijama v. u Moguš 1972; za tekstološke izazove vezane uz Marulićev ep v. Lučin 2002; o odnosu leksika *Judite* prema suvremenom hrvatskom jeziku ili suvremenim hrvatskim dijalektima v. Maresić 2003. *Kompjutorska konkordancija Marulićevih djela* (M. Moguš; Ž. Bujas, 1980) druga je knjiga u nizu „Kompjutorske obrade hrvatskih književnih tekstova”, poslije *Razvoda istarskoga* (1976), a prije Karnarutićevih djela (1981).

istraživanja Marulićeva leksika je i kapitalni *Rječnik Marulićeve „Judite"* (Moguš 2001). Ta knjiga i digitalni formati Marulićeva pjesničkoga opusa čine temeljnu infrastrukturu ovoga istraživanja, usmjerenoga na vrijednosni leksik prvoga hrvatskog epa. Aksiološka istraživanja teksta nemaju status filološke discipline pa onda ni bilo kakvu kroatističku tradiciju. Istraživač je dakle osuđen na osobnu metodološku kreativnost.[3]

*

Metodologija koju primjenjujem u ovom istraživanju inspirirana je kognitivističkom lingvističkom aksiologijom Tomasza P. Krzeszowskg (*Angels and Devils in Hell: Elements of Axiology in Semantics*, Warszawa: Wydawnictwo Energeia, 1997), a uspostavljena je u analizi rječnika *Blago jezika slovinskoga* Jakova Mikalje te prezentirana u još neobjavljenom radu „O vrijednosnom potencijalu leksika (na primjeru Mikaljina *Blaga*)", nastalom na temelju izlaganja na 6. međunarodnom leksikološko-leksikografskom znanstvenom skupu *Leksikografija i vrijednosti u jeziku*, održanom u Zagrebu 23. i 24. studenoga 2023.

Ovdje je dakle riječ o aksiološkom istraživanju teksta na prvoj – leksičkoj razini, no kako je predmet istraživanja književni tekst, a ne skup dekontekstualiziranih lema, vrijednosno se značenje određuje u najbližemu tekstnom okružju (kotekst). Klasifikacija vrijednosnoga leksika uspostavljena pri analizi Mikaljina *Blaga* primjenjuje se i u analizi Marulićeve *Judite*. U toj se podjeli razlikuju tri osnovne skupine vrijednosno konotiranih leksema koji mogu pripadati nekoj od četiriju vrsta autosemantičkih riječi: imenicama, glagolima, pridjevima i prilozima načina:

1. Elementarne vrijednosne oznake (EVO). U ovu skupinu ulaze leksemi koji imaju isključivo vrijednosno značenje, a stupanj općenitosti može varirati s obzirom na aspekt vrednovanja, što omogućuje njihovu daljnju (sub)klasifikaciju. EVO se prepoznaju na intuitivnoj razini, na temelju elementarne jezične kompetencije. One su najegzaktniji dio vrijednosnoga vokabulara jer se leksičko-semantičkom analizom može utvrditi sadrži li neki vrijednosni leksem i kakvo dodatno, specifično značenje, čime se isključuje iz ove skupine. Primjeri iz *Judite* za ovu klasu leksema su: *zal*, *čtovati*, *hlepiti*, *pruditi*, *velikost*.

3 Rad je u međuvremenu objavljen u časopisu *Fluminensia* 37 (2025), br. 2, str. 339–371.

2. Vrednote (VRE). Ovoj skupini pripadaju leksemi kojima se označavaju vrijednosti/vrednote neke komunikacijske zajednice. Prepoznaju se uz pomoć jezične, kulturne i interpretacijske kompetencije, što znači da su u manjoj mjeri egzaktno odredive od EVO-a. Leksemi ove skupine označavaju pojmove koji ulaze u istraživački interes kulturne povijesti i filozofske aksiologije (etike, estetike, metaetike i drugih filozofskih disciplina fokusiranih na kategoriju vrijednosti). Primjeri iz Marulićeva epa su: *skupost*, *umiljen' je*, *počten*, *objisti se*, *smin*.

3. Ostale vrijednosno konotirane riječi (VKR). Treća i posljednja skupina vrijednosnoga leksika nema neko specifično značenjsko obilježje, nego se definira u odnosu na preostale dvije. Kao i EVO, leksemi ove skupine posjeduju vrijednosni potencijal izvan teksta (i kulture), ali se vezuju uz konkretnija semantička polja, tj. osim vrijednosne sadrže i neku drugu značenjsku komponentu. Teže je odrediti razliku VKR-a prema VRE-u; moglo bi se čak poći od negativne definicije: VKR obuhvaćaju sve lekseme s vrijednosnom konotacijom i značenjem koji nemaju status VRE-a, a taj je status pak načelno promjenjiv, što znači da je za prepoznavanje VKR-a, kao i VRE-a, potrebna kulturna kompetencija, ali i da pojedini slučajevi mogu biti predmet rasprave. Primjeri iz Marulićeva teksta su: *bojazan*, *hitar*, *odriti*, *rugljivo*, *ureha*.

*

Idealno provedeno aksiološko istraživanje nekoga teksta trebalo bi rezultirati leksikografskom obradom svih vrijednosnih leksema. Pritom bi svaka pojedina jedinica trebala sadržavati lemu/natuknicu, broj pojavnica, citat najbližega tekstnog okružja (jedan do četiriju stihova osnovnoga pjesničkog teksta, frazu ili iskaz u proznim tekstovima) i određenje tekstnih okolnosti vrednovanja koje čine vrednovatelj, kao nužan element obrade, te kao fakultativni elementi objekt vrednovanja, adresat vrednovanja i prepoznatljiv motiv kojemu pripada citirano tekstno okružje. Podsjećam na to da se vrednovatelji u Marulićevoj *Juditi* javljaju na trima iskaznim razinama: autor (prozni paratekstovi, naslov, posveta, uvodni tekstovi, bilješke), pripovjedač i likovi (versificirani dio, ep u užem značenju riječi). Ovdje predložena leksikografska obrada donosi dakle nešto više podataka od one u *Rječniku Marulićeve „Judite"* (Moguš 2001), ali, zbog specifičnosti aksiološkoga aspekta analize, načelno izostavlja pokušaj sinonimskoga definiranja leme, kojim bi se jedna vrijednosno obilježena riječ objašnjavala drugom vrijednosno obilježenom riječi.

Za ilustraciju ovdje donosim aksiološko-leksikografsku obradu jednoga leksema iz skupine EVO-a Marulićeve *Judite*:[4]

> ***čtovati*** 5 („Dan dobitja *čtovaše*”, Uvod;[5] „Boge *čtova* koja, kimi svit biše spet”, I, 12, pripovjedač o poganskim pjesnicima; „Pod hvojami koga godi stabla velika boge svoje *čtovahu*”, II, 98, bilj., pisac o narodu koji je osvojio Nabukodonozor; „Ostaviv boge ke otci njih *čtovaše*”, II, 242, Akior o Židovima; „Abram, Izak, Jakob koga *čtova*, Boga”, III, 308, Judita Betuljanima).

*

Kako je napomenuto, EVO su podložne daljnjoj klasifikaciji s obzirom na različite aspekte vrednovanja. U Marulićevoj *Juditi* na temelju dosadašnjih istraživanja može se izdvojiti šest podskupina. Leme su poredane prema broju pojavnica i, u nizovima s njihovim istim brojem, prema abecedi; pozitivni od negativnih leksema razdvojeni su dvjema kosim crtama, pri čemu se uvijek najprije navode pozitivni. S obzirom na to da je istraživanje provedeno običnim pretraživanjem elektroničkoga dokumenta, numerički podatci u ovom prilogu nemaju status posve egzaktnih, već aproksimativnih pokazatelja odnosa među aspektima objekta istraživanja.

1. Najopćenitije EVO s konotacijom objektivnoga vrednovanja:

> ***dobro*** (pril.) 11, ***bolje*** (pril.) 4, ***dobrota*** 4, ***bolji, e***[6] 3, ***dobar, o*** 3, ***dobro*** (imen. s. r.) 3, ***dobrina*** 1, ***izvarsne*** 1, ***izvarsno*** (pril.) 1, ***najbolji*** 1, ***poglavit*** 1, ***poglavitiji*** 1
>
> // ***zlo*** 8, ***zal*** 6, ***zloba*** 3, ***hud*** 1, ***hudinja*** 1, ***hudoba*** 1, ***loš*** 1, ***zled*** 1, ***zlo*** 1 (pril.), ***zločinac*** 1
>
> = 34//24 = 55.

[4] Brojka iza leme označava broj pojavnica, rimske brojke iza citata označavaju redni broj pjevanja, a arapske redni broj stiha u pjevanju; svi citati preuzeti su iz izdanja Marulić, Marko. 2021. *Judita*. Priredio Bratislav Lučin. Zagreb – Split. Matica hrvatska – Književni krug Split – Marulianum. Kolegi Lučinu zahvaljujem što mi je ustupio pretraživ elektronički dokument svojega izdanja kao temeljni alat za ovakav tip analize.

[5] Ta se oznaka odnosi na dva prozna dijela između posvete Dujmu Balistriliću i versificiranog teksta: „Historija sva na kratko ka se uzdarži u ovih knjigah” i „Ča se u kom libru uzdarži”.

[6] Pridjevi se ne navode samo u kanonskom obliku nego u konkretnim oblicima koji se pojavljuju u tekstu.

Vrednovanje leksemima ove podskupine je impersonalno tj. ne implicira vrednovatelja (za razliku od podskupine 2), obuhvaća objekt u cjelini (za razliku od podskupina 4 – 6), a sam leksem ne sadržava eksplicitne značenjske komponente emocionalnosti ili subjektivnosti (za razliku od podskupine 3), premda leksemi koji asociraju (ne)etičnost mogu sugerirati i emocionalnu obojenost. Zorni su primjeri takvih kvazietičkih oznaka ***hudoba*** („Kad ju pouzdvigne vezirska *hudoba*", III, 12, pripovjedač o Asircima) i ***zločinac*** („Tako će i sega *zločinca* pobiti", II, 208, Elijakim o Asircima), no u oba je slučaja riječ tek o izrazito negativnom vrednovanju ljudskoga djelovanja bez specifičnijih suznačenja. Dojam o emocionalno-subjektivnoj obojenosti tih leksema temelji se isključivo na njihovoj ekspresivnosti, tj. mjestu u pretpostavljenoj vrijednosnoj gradacijskoj skali.

Broj pojavnica ove podskupine, s obzirom na aksiološku funkciju, razmjerno je malen, a prevladavaju pozitivne. Zanimljiv je, premda zasad bez hipotetskoga objašnjenja, komparativni podatak o samo trima leksemima s osnovom *hud-* u *Juditi* prema 16 u znatno kraćoj *Suzani*.

2. EVO sa značenjem čina vrednovanja:

> ***hvala*** 25, ***slava*** 19, ***hvaliti*** 12, ***dika*** 8, ***čtiti*** 7, ***čtovati*** 5, ***slavan*** 5, ***slaviti*** 5, ***čtovan*** 3, ***počitati***[7] 3, ***počtovan*** 3, ***pohvaliti*** 3, ***počtovati***[8] 1, ***proslaviti*** 2, ***uzvišen'je*** 2, ***adoravati*** 1, ***baržen*** 1, ***ciniti*** 1, ***dičen'je*** 1, ***hvaljen*** 1, ***hvaljen'je*** 1, ***počtiti*** 1, ***sciniti*** 1, ***slavnija*** 1, ***usčtovati*** 1, ***ushvaliti*** 1, ***uzvišiti*** 1, ***višiti*** 1
>
> // ***pozlobiti*** 2, ***garditi*** 1, ***nižiti*** 1, ***pogarjivati*** 1
>
> = 112//5 = 117.

Vrednovanje ovom podskupinom leksema je posredno, njime se implicira odnos vrednovatelja prema objektu vrednovanja, a za razliku od prve podskupine, u kojoj nema glagola, ovdje je ta vrsta riječi temeljno sredstvo vrednovanja. Broj pojavnica razmjerno je velik, a karakterizira ih i tvorbena raznolikost – više

[7] Oblik *počtiti*, s jednom pojavnicom, ne ulazi u ovu podskupinu jer znači 'počastiti kao gosta', 'pogostiti' („Onih kih *počtiti* njih dostojaše se / Za žene zaditi ne sramovaše se", V, 123–124, pripovjedač o Centaurima).

[8] Ovoj podskupini pripada samo jedna pojavnica navedenog glagola („Boga sartcem, usti jednoga *počtova*", VI, 29, pripovjedač o Akioru), dok je u drugoj značenje 'pogostiti' („Uči se ovdi kako imaš gosta *počtovati*", III, 95, bilj.).

od jednoga oblika tvori se korijenskim morfemima: *-čt-* (8), *-hval-* (6), *-slav-* (5), *-viš-* (3), *-cin-* (2), *dik-* (2) i *-gard-* (2). Izrazit je nesrazmjer pozitivnih i negativnih leksema, a to se aksiološko obilježje može tumačiti kao simptom patetičnoga stila Marulićeva epa.

Primjećuje se značenjska usmjerenost skupine *čtiti*, *čtovati*, *čtovan* uz Boga i bogove, zatim uz želju smrtnika da budu 'kao Bogovi' te uz Juditu.[9] Uz nju se primarno vezuje i skupina *dika*, *dičen' je*.[10] Zanimljiva je i pojava vrijednosne distinkcije, doduše uz izrazito malen broj pojavnica, dvaju oblika (vidova) istoga glagola, od kojih je prvi vezan uz ovu podskupinu, a drugi ulazi u semantičko polje antivrednote 'oholost':

> ***uzvišiti*** 1 („Ti jim ćeš dat pokoj, ti jih *uzvišiti*", VI, 332, Judita Bogu o onima koji posjeduju strah Božji)
>
> ***uzvišivati se*** 2 („Ki *se uzvišuje* u slavi taščine", II, 332, pripovjedač; „Rasap daj oholim, ki *se uzvišuju*", V, 223, Judita Bogu).

3. EVO s konotacijama subjektivnosti i emocionalnoga odnosa prema objektu vrednovanja:

> ***želiti*** 12, ***voliti*** 4, ***drag*** 2, ***rad biti*** 1
>
> // ***hlepiti*** 4, ***marziti*** 1, ***uzgrustiti se*** 1
>
> = 19//6 = 25.

---

[9] Glagol ***čtovati*** već je leksikološki prezentiran pa se ovdje donose članci drugih dvaju leksema:
čtiti 7 („Gdi tvoga pristola *čtuju* svetih zbori", I, 18, pripovjedač o Bogu; „Da me se svak boji, svaki da me *čtuje*", I, 159, Nabukodonozor Olofernu o sebi; „Ime kralja, tada poniknuv da *čtuje*", II, 72, pripovjedač o Nabukodonozoru; „Svak skuta poduja *čtujući* človika", II, 89, pripovjedač o strahu naroda od Nabukodonozora/Oloferna; „Oružje, strile, luk, ki ne *čtuje* Boga" II, 148, puk jeruzalemski o Olofernu; „Ki, priteć, ne daju da te *čtuje* tvoj stvor", III, 213, Betuljani (o) Bogu; „Počaše ju *čtiti* više svih uznitu", VI, 370, pripovjedač o Juditi)
čtovan 3 („Dan dobitja nje svako godišće bî baržen i *čtovan* od svega puka izraelskoga", Uvod; „Slavan se učinih ter *čtovan* visoko", I, 52, Nabukodonozor o sebi; „I *čtovana* biti meu banicami", IV, 88, pripovjedač o Juditi).

[10] ***dika*** 8 („*Dike* ter hvaljen'ja presvetoj Juditi", I, 1, pripovjedač o Juditi; „Tako svaka *dika* s vrimenom odhodi", pripovjedač, I, 30; „Ki s' u gornjem raju, slava ter *dika* nam", III, 70, Betuljani (o) Bogu; „Pravoga oteti, to će biti *dike*", V, 295, Judita Betuljanima o Bogu, „Nere će tvojih *dik* slavan glas ne hodit", V, 324, Ozija o Juditi; „Još je *dika* s timi i onoj ka Sibi", VI, 185, pripovjedač u katalogu hrabrih žena; VI, „I u raskoši svoj: vijte je l' *dika* ta / Vaša takmena ovoj ka se Juditi dâ?", VI, 243–244, pripovjedač; „Hvala nje počita, nje pronose *dike*", VI, 254, pripovjedač o Juditi)
dičen'je 1 („Da zgubi *dičen' je* svake s tobom slave", VI, 402, puk o Juditinoj smrti).

Razdioba na pozitivne i negativne lekseme i ovdje je provedena prema kriteriju dekontekstualiziranoga, rječničkoga vrijednosnog značenja leme. U tekstu se naravno pojedini vrijednosni leksem može vezati uz objekt suprotna vrijednosnoga naboja. Dobar primjer pruža jedna lema iz ove podskupine:

> ***rad biti*** 1 („Plače brižna žena i jure *rada je* / Da je povedena z ditcom mruć od žaje", III, 195-196, Betuljani Oziji).

Broj leksema i pojavnica u ovoj podskupini razmjerno je malen, dijelom i zato što je ispuštena skupina *htiti* (22), *hotiti* (22) i *hoteć* (1). Ti leksemi naime pripadaju prvom, vrijednosno relativno neutralnom pojmu u ekspresivno rastućem nizu 'htijenje' > 'želja' > 'žudnja'.[11] Drugi je pojam zastupljen u *Juditi* afirmativnim oblikom glagola, a potonji negativnom varijantom:

> ***hlepiti*** 4 („Ter *hlepeć* na tuja lovišća vrić mriže", I, 147, pripovjedač u poredbi o Nabukodonozorovoj oholosti; „Hoće bit raspitelj ki *hlepe* razsut svih", III, 76, Betuljani Akioru o onima koje će kazniti Bog; „Stada i stad plode klat su odlučili, / Karv njih, ka je gode, *hlepeć* da bi pili. / *Hlepeć* da bi jili, riše da straćeni / Budu ki su bili sudi posvećeni", IV, 263–266, Judita Olofernu o Betuljanima).

Zanimljivo je da se polovica pojavnica vrijednosnoga glagola *želiti* javlja unutar prikaza odnosa Judite i Asiraca u četvrtom i petom pjevanju:

> ***želiti*** 12 („Sve joj daj požarti ča *želi* od svita", I, 103, pripovjedač o lakomosti; „Slišav on ča *želi*, naredi vojvode / Kim moćno zapeli da čuvaju vode.", III, 169–170, pripovjedač o Olofernu; „Evo smo pod članom jur toga vrimena / Da *želimo* slanom polahčat brimena", III, 194–194, Betuljani Oziji; „Ona Bogu listo služiti *želiše*", III, 258, pripovjedač o Juditi; „Pomozi, ka volju tvu *želim* spuniti", IV, 16, Judita Bogu; „Činjen'ja, od svega biti će t' načina / Ku *želiš*, ne ina", IV, 190–191, Asirci Juditi; „Jer gospodstva

[11] Pisac naravno može lekseme iz navedenoga niza rabiti kao sličnoznačnice. Tako je u ovom primjeru kontekstualno značenje bliže pojmu 'žudnje' nego 'htijenja':
hoteć 1 („I ki je sad *hoteć* da vlada zemljom svom", I, 79, pripovjedač o oholosti).
M. Moguš u *Rječniku Marulićeve „Judite"* to mjesto razrješava ovako: „**biti hoteć** biti željan" (2001: 75).

tvoga velikost ako će / Dostojat se toga, ča *želi*, znat hoće", IV, 245–245, Judita Olofernu, „A dar, kino *želi*, svaki hoće imit", V, 44, pripovjedač o onome što Vagav prenosi Juditi; „A on da će živit *želeć* imiti njuj", V, 46, pripovjedač o Olofernovu odnosu prema Juditi; „Ku *želiš* imala budeš u radosti", V, 82, Oloferno Juditi; „Blagost pokol čeče uza te raba tva, / Ka *želi* da kleče prida te zemlja sva.", V, 87–88, Judita Olofernu; „Egipskih lonac loj *želeći* ushvali", V, 111, pripovjedač o proždrljivosti).

4. EVO kojima se procjenjuje količina nekoga objekta vrednovanja:

velik, a 17, ***vele*** 16, ***veli, a*** 9, ***veće*** 8; ***manji, a, e*** 4, ***većma*** 3, ***velikost*** 2, ***obilo*** 2, ***ozoja*** (mnogo) 2, ***dovolje*** 1, ***manje*** 1, ***najveće*** 1, ***najvećma*** 1, ***obil'je*** 1, ***obilstvo*** 1, ***pomanjkati*** 1, ***potribovati*** 1, ***zadovolje*** 1, ***zadovoljno*** 1, ***zalih*** 1

= 74.

U kognitivnome su smislu 'veća količina' i 'dostatnost' pozitivno, a 'manja količina' i 'nedostatnost' negativno vrednovani, no konkretan vrijednosni naboj ovisi naravno o objektu vrednovanja (primjerice na kraju naslova djela: „od *velike* pogibli") pa se leme ove podskupine ne dijele na pozitivne i negativne. U svakom slučaju, primjećuje se izrazita premoć oznaka veće količine (67/7).

Posljednje dvije podskupine imaju izrazito malen broj pojavnica, a riječ je o rubnim primjerima EVO-a koji se s malo više analitičkoga napora klasificiraju u skupinu leksema s isključivo vrijednosnim značenjem.

5. EVO kojima se vrednuje odnos objekta i nekoga njegova atributa / esencijalnoga svojstva:

pristojiti (pristojati) se 6, ***podobati se*** 1

= 7.

Zanimljivo je da se čak tri pojavnice javljaju u uvodnim dijelovima epa („ljubav pravu i svaršenu u Isukarstu, ku mi stanovito nosite veće ner sam dostojan, da koliko *se pristoji* pitomšćini Vašoj ka svakomu prikloniti i prijaznivi",

Posveta, pisac Dujmu Balistriliću; „S toga joj dâ hvale izvarsne, časti dostojne, uzvišen'je visoko i poljubljen'je čisto, duhovno, pobožno, nijednom trohom nedostojna poželin'ja ockvarnjeno, kako *se* svetim *pristoji* i slugam Božjim *podoba*.", Posveta, pisac o Elijakimovu odnosu prema Juditi) te da je samo jedna u negiranom obliku („Da ovi lî koji daje se oholosti, / Ka *se* ***ne*** *pristoji*, još nima milosti.", II, 85-86, pripovjedač o Nabukodonozoru).[12]

6. EVO kojima se izražava apstraktan koncept '(ne)korisnosti', tj. vrednuju rezultati ili posljedice nekog događaja, 'dobitak' ili 'gubitak':

pruditi 1 // ***škoda*** 3

= 1/3 = 4.

Ovo je jedina podskupina, doduše s najmanjim brojem pojavnica, u kojoj pretežu negativno konotirani leksemi. Pored dominacije pozitivno konotiranih leksema te osobito velikoga broja leksema koji označavaju čin vrednovanja primjetna je i razmjerno visoka zastupljenost skupine EVO u proznim dijelovima teksta, dakle u zoni autorskoga kazivanja: od ukupno 282 pojavnice njih 71 ili oko 25 % nalazi se u tom segmentu teksta.

*

Leksemi koji označuju vrednote (VRE) Marulićeve *Judite* ovdje se također nastoje donijeti u cjelovitu popisu, i to sličnim rasporedom kao i EVO: najprije pozitivno, a zatim negativno konotirani pojmovi s popisom pripadajućih pojavnih oblika, sve s naznakom broja pojavnica i poretkom od češćih prema rjeđima. U slučajevima potencijalne nedoumice u kosim se zagradama navode kratice za vrstu riječi ili značenje odnosno označenik leksema, a neke se važnije dodatne informacije donose u bilješkama.

[12] U analizi Mikaljina rječnika umjesto ove uočio sam njoj donekle značenjski sličnu podskupinu EVO-a kojima se vrednuje isključivo odnos dvaju entiteta. Primjeri u Mikalje su: *podoban*, *skladan*, *prikladan*, *priličan*, *sličan*, *zgodan* i odgovarajući negacijski oblici. U *Juditi* nisam pronašao pandane tim primjerima, osim pridjeva ***nedostojno*** u jednom već citiranom primjeru koji sam uvrstio u kategoriju antivrednote 'nedostojnost' („S toga joj dâ hvale izvarsne, časti dostojne, uzvišen'je visoko i poljubljen'je čisto, duhovno, pobožno, nijednom trohom *nedostojna* poželin'ja ockvarnjeno, kako se svetim pristoji i slugam Božjim podoba.", Posveta, pisac o Elijakimovu odnosu prema Juditi).

‘Snaga’/‘Moć’ 104/17 (*sila* 41, *moć* 24, *jakost* 10, *jak* 6, *jačina* 4, *moguć* 3, *silan* 3, *mog* 2, *uzmog* 2, *žestoko* /pril./ 2, *moćno* /pril./ 1, *možan* 1, *možati* /dati moć/ 1, *prejak* 1, *premožan* 1, *žestina* 1, *žestok* 1)

‘Svetost’ 74/27 (*svet* 22, *nebo*/*nebesa* 10, *svemog*, *a* 6, *blagosloviti* 5, *blažen*, *a* 5, *nebeski* 2, *presveta* /Judita/ 2, *spas* 2, *svetinja* 2, *an’jelski* 1, *blagoslov* 1, *blagoslovljena* 1, *blagovit* /blažen/ 1, *raj* 1, *rajski* 1, *Spas* /Bog/ 1, *spasan* /spas/ 1, *spasena* /spasonosna/ 1, *spasen’je* 1, *spasitelj* 1, *svemoguć* 1, *sveta* /svetinja/ 1, *svećen* /svetkovan/ 1, *sveto* /pril./ 1, *svetost* 1, *svetošć* 1, *Višnji* /Bog/ 1)

‘Milost’ 47/10 (*milost* 30, *milostiv* 4, *pomilovati*[13] 3, *smiliti se* 3, *smiljen’je* 2, *milostan* 1, *milostivo* /pril./ 1, *pomoliti se* 1, *prošćen’je* 1, *smiljeno* /pril./ 1)

‘Hrabrost’ 28/7 (*hrabrost* 6, *smin*, *a*, *o* 6, *smin’je* 4, *sminost* 4, *hrabro* /pril./ 3, *junak* 3, *hrabar* 2)

‘Ljepota’ 28/12 (*lipost* 13, *lipa* 3, *krasost* 2, *liplja*, *e* 2, *krasnije* /pril./ 1, *lipša* 1, *prelipa* 1, *lipo* /pril./ 1, *lipota* 1, *najliplja* 1, *najlipša* 1, *prelipa* 1)

‘Blagost’/‘Mir’ 25/7 (*pokoj* 11, *mir* 7, *blagost* 2, *pitomšćina* 2, *miran* 1, *mirno* /pril./ 1, *pitomo* /pril./ 1)

‘Pobožnost’ 23/13 (*zakon* 6, *vira* 3, *pobožan* 2, *vernik* 2, *verovati* 2, *almuštvo* 1, *duhovan* 1, *pobožje* /pobožnost/ 1, *pobožno* /prid./ 1, *vera* 1, *veran* 1, *virna* 1, *virovati* 1)

‘Ljubav’ 23/7 (*ljubav* 10, *ljubiti* 4, *obljubiti* 4, *ljubva* 2, *ljubeznivo* 1, *ljubven* 1, *poljubljen’je* 1)

‘Poniznost’ 21/14 (*ponižan’je* /poniznost/ 2, *poniziti* 2, *ponižen’je* /pokora/ 2, *umiljen* /skrušen/ 2, *skrušen’je* 2, *umiljen’je* 2, *umiljena*, *o* 2, *poniziti se* 1, *poniživati se* 1, *prihil* /skrušen/ 1, *uhilita* 1, *uhilito* 1,[14] *umiljeno* /pril./ 1, *umiljenstvo* 1)

‘Dostojanstvo’/‘Dostojnost’ 20/4 (*dostojiti*/*dostojati* /*se*/ 10, *dostojan*, *na* 7, *dostojanstvo* 2, *dostojno* /pril./ 1)

[13] Glagol se javlja uvijek u imperativu jednine (*pomiluj*), u obraćanju Bogu.

[14] Glagol *uhiliti* ne ulazi u ovo značenjsko polje. Moguš ga određuje sličnoznačnicama ‘ucviliti, ožalostiti’ te navodi tri od ukupno četiri primjera (Moguš 2001: 307). Lučin tim određenjima dodaje i ‘baciti u jad, bijedu’ (Marulić 2021: 193). ARj potvrđuje ta značenja.

‘Razum’ 18/9 (*razum* 6, *razbor* 3, *mudrost* 2, *svist* /svijest/ 2, *premudar* 1, *razlog* /razum/ 1, *po razlogu* /razumno/ 1, *razumna* 1, *razumniji* 1)

‘Čast’ 15/3 (*čast* 13, *cilost* /čestitost/ 1, *čat* 1)

‘Sloboda’ 14/5 (*sloboditi* /*se*/ 6, *oslobоditi* 4, *slobod* /sloboda/ 2, *slobodno* /pril./ 1, *slobojen’je* 1)

‘Krepost’ 12/4 (*kripost* 9, *kripak* 1, *kriposan* 1, *kripiti* 1)

‘Čistoća’ 11/6 (*čistinja* 4, *čistoća* 2, *čist* 2, *čistiti* 1, *prečisto* /pril./ 1, *očistiti* 1)[15]

‘Istina’ 11/2 (*istina* 10, *istin* /istinit/ 1)

‘Pravda’ 11/5 (*pravda* 4, *prav* 3, *pravo* /pril./ 2, *pravden* 1, *pravedan* 1)

‘Poštenje’ 8/3 (*počten’je* 5, *počtena*, *o* 2, *počteno* /pril./ 1)

‘Udvornost’ 4/2 (*dvorno* 3, *dvoran* 1)[16]

‘Prijateljstvo’ 2/2 (*prijazan* 1, *prijazniv* 1)

= 20 koncepata, 499 pojavnica, 159 oblika

//

‘Oholost’ 27/9 (*ohol* 10, *oholost* 5, *oholstvo* 4, *oholast* 2, *uzvišivati se* 2, *oholija* 1, *ohol’je* 1, *oholo* /pril./ 1, *preohol* 1)

‘Grijeh’ 21/7 (*grih* 11, *zgrišiti* 4, *sagrišiti* 2, *grišan* 1, *grišnik* 1, *zgrišan’je* 1, *zgrišen’ja* 1)

‘Pretjerivanje u jelu i piću’ 21/7 (*pjan* 11, *opiti se* 4, *objisti se*[17] 2, *objistan* / presit/ 1, *opitje* 1, *opojiti* (opiti) 1, *pijanost* 1)

‘Gnjev’ 19/8 (*gnjiv* 5, *razsarditi* (*se*) 4, *sardit* 3, *saržba* 3, *gnjivan* 1, *razsarjen* 1, *sarditi se* 1, *sardito* /pril./ 1)

‘Hinba’ 11/8 (*prihiniti* 3, *hin* 2, *hina* 1, *hinben* 1, *hiniti* 1, *vuhavšćina* 1, *vuhliti* 1, *vuhlovati* 1)

---

[15] Sve pojavnice ove skupine, osim glagola *čistiti* („Žartja kono *čisti* grišnike od grihov”, II, 152, puk *jerozolimski* u molitvi), realiziraju u tekstu značenje ‘neporočnost’, kako leksem *čistinja* tumači i B. Lučin (Marulić 2021: 165).

[16] U Marulićevu opusu nisam pronašao riječi iz ovoga značenjskog polja s osnovom *udvor-*, već isključivo s korijenom *dvor-*.

[17] ARj kao najstariju i dugo vremena, sve do 19. stoljeća, jedinu potvrdu glagola *objisti se* navodi upravo Marulića.

‘Blud’/‘Požuda’ 9/8 (*blud* 2, *last* 1, *nečist*[18] 1, *pohit* 1, *pohota* 1, *poželin’je* 1, *puteno* /prid./ 1, *živodiostvo* /preljub/ 1)

‘Neprijateljstvo’ 8/2 (*neprijatelj* 7, *neprijaznivo* 1)

‘Laž’ 6/3 (*laž* 4, *laža* 1, *laživ* 1)

‘Nemoć’ 6/4 (*nemoć* 3, *nejak* 1, *nemog* 1, *nemoćan* 1)

‘Nevjerništvo’ 6/5 (*poganski* 2, *nečisti*[19] /prid., mn. m. r./ 1, *nevernik* 1, *poganin* 1, *poganje* 1)

‘Pakao’ 5/5 (*djaval* 1, *klet* 1, *pakal* 1, *paklen* 1, *prokleti* /gl./ 1)

‘Lukavstvo’ 3/2 (*zloćud* /im. ž. r./ 2, *zloćudo* /pril./ 1)[20]

‘Nerazboritost’ 3/3 (*ludost* 1, *nerazbor* 1, *tup* 1)

‘Taština’ 3/2 (*tašćina* 2, *tašć* 1)

‘Bahatost’ 2/2 (*bah* /bahat čovjek/ 1, *bah* /bahatost/ 1)

‘Lijenost’ 2/2 (*linost* 1, *lin* 1)

‘Nečistoća’/‘Oskvrnuće’ 2/2 (*nečistoć* 1, *onečistiti* 1)[21]

‘Nepravda’ 2/2 (*nepravda* 1, *prezpravdje* 1)

‘Nedostojnost’ 1 (*nedostojan*)

‘Nemir’ 1 (*nepokoj*)

= 20 koncepata, 158 pojavnica, 83 oblika

---

[18] V. bilj. 20.

[19] V. bilj. 20.

[20] Premda oba oblika, zbog prefika *zlo-* mogu upućivati na EVO, kontekstualno je značenje nedvosmisleno u semantičkom polju ‘lukavstva’:
zloćud 2 („Ja put zloćudi njih ne perim”, Posveta, pisac o djeci koja lukavstvom nastoje dobiti vrijedno uzdarje; „Da ti poni bude taj prez arvanje grad / I grajan zloćude ne budu vridne sad”, III, 161–162, vojskovođe savjetuju Oloferna da spriječi Betuljanima pristup izvorima vode)
zloćudo 1 („umitelno naprave dar svoj, da *zloćudo* loveći povekše uzdarje”, Posveta, pisac o djeci koja darom nastoje dobiti vrjednije uzdarje).

[21] Skupina leksema s osnovom *nečist-* u tekstu ostvaruje tri značenja: ‘Oskvrnuće’ („A ne daj da tvoga grada stan primisti / I templa ovoga oltar *onečisti*!”, II, 149-150, puk *jerozolimski* u molitvi; „Noseć smočen isop kropljaše da snime / *Nečistoć* onime ki se ockvarniše”, VI, 146–147, pripovjedač o Elijakimu), ‘Blud’ („Sad vij kako linja Olofernja sila, / Kako ju razčinja hot *nečista* dila.” V, 193–194, pripovjedač o Olofernu) i ‘Nevjerništvo’ („*Nečistih* u barlog varže, nam dâ milost”, V, 264, Judita o Asircima).

Za relativizaciju numeričkih podataka valja napomenuti da je koncept 'snaga' vrijednosno ambivalentan, što u ovom prikazu nije posebno naznačeno. Primjerice, 41 pojavnica leksema *sila* konkretizira se u trima različitim značenjima: 1. vojska (27, mahom asirska), 2. snaga (10); 3. nasilje (4: „Dal si otcem mojim meč kim odvratiše / Rugo i *silu* onim ki *silu* činiše", IV, 7–8, Juditina molitva; „Ali kuno hitrost Amona prihini, / Ki meča ne bî prost dilj *sile* ku čini", IV, 127–128, pripovjedač o Amonu i Tamari; „Učini se nemoćan i dâ red da mu ona nastoji, i učini joj *silu*.", IV, 128, bilj.). S druge strane, konceptu 'svetosti' nisu pribrojene brojne pojavnice leksema *Bog*, ali jesu neki njegovi ekskluzivni atributi poput *svemog* i *svemoguć* te *Višnji*.

Sve u svemu, i u ovome segmentu vrednovanja na leksičkoj razini dominiraju leksemi pozitivnih vrijednosti, premda je odnos broja pojedinačnih vrednota i antivrednota ujednačen. Štoviše, u velikoj se mjeri ostvaruje dihotomna simetrija, u koju gdjegdje ulaze grozdovi bliskoznačnih pojmova: 'snaga', 'hrabrost' vs. 'nemoć'; 'svetost', 'pobožnost' vs. 'nevjerništvo', 'pakao'; 'milost' vs. 'gnjev'; 'blagost'/'mir' vs. 'nemir'; 'poniznost' vs. 'oholost', 'bahatost', 'taština'; 'dostojanstvo'/'dostojnost vs. 'nedostojnost'; 'razum' vs. 'nerazboritost'; 'krepost', 'čistoća' vs. 'grijeh', 'blud'/'požuda', 'nečistoća'/'oskvrnuće'; 'istina' vs. 'hinba', 'laž'; 'pravda' vs. 'nepravda'; 'prijateljstvo' vs. 'neprijateljstvo'.

Ovaj bi se površinski pogled na leksičke konkretizacije vrednota u Marulićevoj *Juditi* mogao produbljivati detaljnijom analizom pojedinačnih ili značenjski povezanih koncepata, a ta bi analiza u polazištu trebala uzeti u obzir sve elemente sadržane u aksiološko-leksikografskoj obradi leksema: iskaznu instancu, kotekst, adresata, mjesto u narativnoj kompoziciji te distribuciju/učestalost.

Do ovoga sam trenutka zanemario činjenicu da je Marulićev ep obrada starozavjetne *Knjige o Juditi*. Premda analiza neke tekstne obrade može u svakoj svojoj dionici uključivati komparativni pogled na tekstni predložak, nije svaki od tih pogleda podjednako važan. Kod versificirane, epske obrade proznog tekstnoga predloška načelno je važnija usporedba onoga što dva teksta povezuje, a to je narativna kompozicija. Zato odgovori na pitanja koje je motive Marulić preuzeo iz *Vulgate*, je li ih pritom proširio ili suzio, što je ispustio a što dodao – ulaze u krug elementarnih čvrstih znanja o prvome hrvatskom epu.[22]

[22] Pregledno je odnos predloška i obrade prikazao P. Skok (1950: 176–179).

S druge strane, činjenica o jezičnoj i žanrovskoj razlici dvaju tekstova sužava mogućnosti relevantnih komparativnih spoznaja u stilsko-retoričkoj sferi. To u ovoj analizi osobito vrijedi za EVO, koje pisac odabire iz vlastita književnoga jezika, potaknut naravno tematskim svijetom teksta i manje ili više osviještenim postupcima vrednovanja njegovih segmenata. Kada su u pitanju VRE, odnos prema tekstnom predlošku u većoj mjeri obvezuje pisca, situacija je usporediva s preuzimanjem sižejnih motiva. Za donošenje preciznijih zaključaka trebalo bi provesti opsežniju analizu. Dosadašnja upućuje na to da oba teksta leksikom pokrivaju uglavnom iste (anti)vrednote, dok se kvantitativni omjeri njihovih konkretizacija ponešto razlikuju. Za ilustraciju neka posluže usporedni podatci o trima vrednotama i trima antivrednotama iz Marulićeva teksta i *Vulgate*.

'Moć' (104/17) / **'Virtus'**[23] 25/8: *virtus* 15 (III,7,15; V,19; IX,11xxx; IX,14,16; X,8; XI,5; XIII,13,22,24; XIV,6, XVI,16), *potentia* 3 (I,4; III,13; V,24), *confirmare* 2 (XIII,7,8), *fortitudo* 1 (XVI,5), *potens* 1 (prid., XI,6), *potens* 1 (im., XVI,8), *potentissimus* 1 (I,1), *vis* 1 (IX,16)

'Poniznost' (21/14) / **'Humilitas'** 9/4: *humilis* 4 (VIII,16,20; IX,16; XVI,13), *humiliare* 2 (IV,7; VIII,16), *humilitas* 2 (VI,15; VIII,17), *mansuetus* 1 (IX,16)

'Milost' (47/10) / **'Misericordia'** 9/4: *misericordia* 5 (VII,23; VIII,12; IX,17; X,12; XIII,21), *gratia* 2 (X,8; XI,17), *miserere* 1 (VII,20), *miseratio* 1 (VIII,13)

//

'Gnjev' (19/8) / **'Ira'** 13/7: *iracundia* 3 (V,2; VIII,15; IX,11), *iratus* 3 (V,26; VI,13; XI,17), *indignatio* 2 (III,2; VII,24), *indignatus* 2 (I,12; VI,1), *furere* 1 (V,2), *furor* 1 (VIII,12), *ira* 1 (VIII,12)

'Grijeh' (21/7) / **'Peccatum'** 8/2: *peccatum* 6 (VII,17; VIII,18, VIII,26; XI,8xx,15; XIII,20), *peccare* 2 (V,21; VII,19)

'Oholost' (27/9) / **'Superbia'** 5/1: *superbia* 5 (VI,15; VIII,17; IX,12,16; XIII,28).

Kvantitativni podatci o vrijednosnim leksemima književnoga teksta upućuju ipak tek na opseg i učestalost nekoga motiva ili postupka vrednovanja u tom tekstu,

[23] Ni rezultati ove analize ne pretendiraju na egzaktnost; numerički podatci služe tome da upute na odnose i tendencije. Rimske brojke označavaju poglavlja, a arapske retke *Knjige o Juditi*. Ako se u nekom retku javlja veći broj istih leksema, oni se označavaju znakom x.

a ne nužno i na važnost leksema odnosno motiva, u ovom slučaju vrijednosnoga koncepta, u značenjskoj strukturi teksta. Zoran primjer pruža gornji popis. Naime *sensus moralis* obaju tekstova gradi se na opreci 'oholost'/'poniznost', na što ne upućuju numerički podatci, već mjesto i način oblikovanja tih koncepata u *Vulgati* i *Juditi*. Podsjećam na to da se ta dva koncepta dovode u izravnu vezu u molitvama Bogu, najprije Betuljana (*Judith*, VI,15; *Judita*, III, 61–64) a zatim Judite (*Judith*, IX,16; *Judita*, IV, 61–64).

*

U aksiološkoj analizi treće, najraznovrsnije skupine vrijednosnih oznaka (VKR), potrebno je najprije sastaviti njihov popis, a zatim vidjeti uspostavljaju li se neka značenjska polja koja se ne mogu uključiti u skup vrednota. Rezultati analize ne iznenađuju: Marulić je u obradi starozavjetne priče posezao za brojnim leksičkim oblicima koji pokrivaju dvije narativno, tj. uzročno-posljedično povezane teme: 'ratno nasilje' i 'strah'. Ovdje donosim – vjerojatno nepotpune ali ipak razmjerno dugačke – popise leksema tih dvaju značenjskih polja.

'Ratno nasilje' 46/20: *pobiti* 10, *ubiti*/*ubijati* 6, *potarti* 4, *derati* 3, *klati* 3, *karvavac* (krvnik) 2, *poginuti* 2, *porubiti* (oteti) 2, *priklati* 2, *zginuti* 2, *nastup* (navala) 1, *nastupiti* (navaliti) 1, *odriti* 1, *pogubiti* 1, *poklati* 1, *popaliti* 1, *popliniti* 1, *porob* (pljačka) 1, *usilost* (nasilje) 1, *zagubiti* 1.

'Strah' 37/9: *strah* 19, *bojati se* 10, *zavapiti* 2, *bojazan* 1, *strahlivit* 1, *strahost* 1, *strahotno* (pril.) 1, *ustarhnuti* 1, *vapaj* 1.

I za ovaj je uvid relevantna usporedba s *Vulgatom* koja otkriva vrlo slične rezultate: razmjerno velik broj pojavnica i oblika, osobito glagolskih u značenjskom polju 'ratnoga nasilja'.

'Violentia belli' 29/21: *exterminare* 3 (IV,9; V,22; VI,4), *perditio* 3 (VI,3; VII,14; XI,12), *incidere* 2 (II,17; XIII,27), *interire* 2 (VI,3,13), *occidere* 2 (II,16; XVI,14), *praedare* 2 (II,13,16), *compungere* 1 (XVI,14), *deicere* 1 (IX,11), *destruere* 1 (III,12), *disperire* 1 (VI,3), *effringere* 1 (II,13), *excidere* 1 (III,12), *frangere* 1 (II,14), *incendere* 1 (XVI,6), *interitus* 1 (XIII,28), *occisus* 1 (XVI,6), *percutere* 1 (VI,3), *prosternere* 1 (V,20), *succendere* 1 (II,17), *transverberare* 1 (V,28), *violator* 1 (IX,2).

‘Timor’ 18/10: *timor* 4 (II,18; VIII,24; XIV,4; XIV,17), *tremor* 4 (IV,2; XI,9; XIV,17; XV,1), *metus* 2 (III,9; XV,1), *timere* 2 (IV,1; XVI,19), *aestuare* 1 (XIII,29), *horrere* 1 (XVI,12), *horror* 1 (IV,2), *pavere* 1 (XI,1), *pavor* 1 (XIII,29), *turbatus* 1 (XIV,17).

Iz ovoga segmenta aksiološke analize izdvojit ću još dvije zanimljivosti. Leksem *vitez* javlja se u *Juditi* pet puta i svaki se put vezuje uz Asirce. Ta će riječ u kasnijoj hrvatskoj epskoj tradiciji, osobito onoj vezanoj uz ratne teme imati isključivo pozitivne vrijednosti i sukladno tome vezivati se dominantno uz vrijednosno privilegiranu, „vlastitu” stranu.[24] Naposljetku, usporedba s *Vulgatom* otkriva i jedno prazno mjesto u Marulićevoj epskoj obradi. Riječ je o konceptu ‘osveta’ koji u hrvatskom epu izostaje, dok se u latinskom predlošku javlja pet puta:

‘Ultio’ 6/3: *ulcisci* 3 (VII,17; VIII,26; XIII,27), *vindicare* 2 (VII,20; XVI,20), *ultio* 1 (VIII,34).

*

Vrednovanje je važan, možda i najvažniji aspekt konceptualizacije, tj. konstruiranja značenja književnoga teksta. U tradicionalnoj interpretaciji pozornost se najčešće usmjerava na više razine vrednovanja unutartekstnoga tematskog svijeta: na logiku sižejnoga vrednovanja u narativnome tekstu ili na zone naglašenoga eksplicitnog ili implicitnog vrednovanja, obično komentare i „ideološke” iskaze viših iskaznih instancija (autora, pripovjedača, privilegiranih likova). Ova analiza, kao dio širih aksioloških istraživanja teksta, nastoji pokazati interpretativnu/semantičku važnost i najniže, temeljne razine unutartekstnoga vrednovanja, a to je leksička razina. Čak i kad rezultati nisu spektakularni, ako je predmet istraživanja kanonski tekst poput Marulićeva hrvatskoga epa, analiza je isplativa. Digitalizirana verzija pouzdanoga suvremenog izdanja epa te *Rječnik Marulićeve „Judite”* Milana Moguša olakšavaju analizu brzim davanjem odgovora na pitanja što ih postavlja obična ljudska inteligencija.

[24] I u Marulićevim se pjesničkim sastavima pet puta pojavljuje leksem *vitez*: po dva puta u tekstovima „Dobri nauci” (pri tematizaciji prolaznosti ljudske moći) i „Poklad i korizma” (za personificirane grijehe) te jednom u „Molitvi suprotivoj Turkom” (za kršćanske vojnike). Dakle samo je posljednji navedeni primjer u suglasju s domaćom književnom tradicijom.

Najvažniji su sintetski uvidi aksiološke analize vokabulara Marulićeve *Judite*:

– prevlast pozitivno konotiranih elementarnih vrijednosnih oznaka (EVO), a među njima osobito izražena zastupljenost leksema za označavanje čina vrednovanja; oko jedne četvrtine svih leksema ove skupine pojavljuje se u razmjerno kratkim autorskim proznim dionicama (posveti, dvama uvodnim dijelovima i popratnim bilješkama uz osnovni tekst)

– u skupini vrijednosnih leksema kojima se označavaju pretpostavljene intersubjektivne vrednote (VRE) također dominiraju pozitivno konotirane pojavnice, ali je omjer vrednota i antivrednota pod koje se one supsumiraju uravnotežen te uglavnom slijedi istu razinu vrijednosnog leksika *Vulgate*

– u skupini ostalih vrijednosno konotiranih riječi (VKR) također se primjećuju sličnosti između latinskoga proznog predloška i hrvatske versificirane obrade u relativno brojnim leksemima iz dvaju narativno i logički povezanih semantičkih polja ‘ratnog nasilja’ i ‘straha’, ali i izostanak leksema iz polja ‘osveta’ u Marulićevoj obradi starozavjetne priče.

Izvori

ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1880. – 1976. JAZU. Zagreb.

Judith = Latin Vulgate Bible. Book of Judith. 2001. – 2023. *Douay-Rheims Bible Online*. https://www.drbo.org/lvb/chapter/18001.htm (pristupljeno 15. travnja 2025.).

Marulić, Marko. 2021. *Judita*. Priredio Bratislav Lučin. Matica hrvatska – Književni krug Split – Marulianum. Zagreb – Split.

Marulić, Marko. *Pisni razlike*. e-Lektire. https://lektire.skole.hr/djela/pisni-razlike/ (pristupljeno 15. travnja 2025.).

Moguš, Milan. 2001. *Rječnik Marulićeve „Judite”*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Literatura

Lučin, Bratislav. 2002. Tekstološki i leksikološki prinosi Marulićevoj *Juditi*. *Colloquia Maruliana* XI. 207–232.

Maresić, Jela. 2003. O leksiku Marulićeve *Judite*. *Filologija* 41. 103–112.

Moguš, Milan. 1972. O proučavanju Marulićeva jezika. *Čakavska rič* I. 95–100.

Skok, Petar. 1950. O stilu Marulićeve *Judite*. *Zbornik u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića: 1450–1550*. Ur. Badalić, Josip; Majnarić, Nikola. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb. 165–241.

Value Vocabulary of Marulić's *Judith*

Abstract

The article analyzes the value vocabulary of Marulić's epic poem *Judith* (1501), which deals with the Old Testament *Book of Judith*. The analysis is based on a three-part classification of value-connoted lexemes: a) elementary value lexemes that have no other meanings than that of value; b) lexemes that denote assumed values of the culture to which the analyzed text belongs; c) other value-connoted lexemes.

These are the most important results of the axiological analysis of the vocabulary of Marulić's *Judith*:

– In the group of elementary value lexemes, positive connotations predominate, and lexemes denoting the act of valuation itself are particularly frequent. Around a quarter of all lexemes in this group appear in relatively short author's prose sections of the text: in the dedication, in the two introductory sections and in accompanying footnotes to the basic epic text.

– The group of value lexemes, which refer to assumed intersubjective/cultural values, is also dominated by words with positive connotations, but the ratio of values and anti-values, under which they are subsumed, is balanced. The most important (anti-)values of the Marulić's text also appear in the *Book of Judith* of the Vulgate, only the ratios of the lexemes of the individual values differ.

– In the group of other value-connoted words, similarities between the Latin prose biblical text and the Croatian epic poem can also be found in relatively numerous lexemes from the two narratively and logically related semantic fields 'war violence' and 'fear'. In contrast, Marulić's text lacks lexemes from the field of 'revenge', which occur in the Old Testament story.

Ključne riječi: aksiologija teksta, vrijednosni vokabular, vrijednosni koncept (vrednota), Marko Marulić, *Judita*

Keywords: text axiology, value vocabulary, evaluative concept (value), Marko Marulić, *Judith*